

Date: 19th May-2026

INGLIZ VA O‘ZBEK MAQOLLARIDA MILLIY MADANIYAT AKS ETISHI

Xamidova Gulchexra Raximovna

Buxoro Xalqaro Universiteti

Ilmiy xodim, BXU magistranti

Ilmiy rahbar: f.f.d. prof.(Dsc) **O.M. Fayzulloyev**

Annotatsiya: Ushbu tezisda ingliz va o‘zbek maqollarida milliy madaniyatning aks etishi qiyosiy-lingvokulturologik nuqtayi nazardan yoritiladi. Maqollar xalqning tarixiy tajribasi, axloqiy bahosi va ijtimoiy xotirasini ixcham shaklda saqlaydi. Ingliz maqollarida shaxsiy mas’uliyat, vaqtni qadrlash, ehtiyotkorlik va amaliy natijaga intilish kuchliroq ko‘rinadi. O‘zbek maqollarida esa oila, mahalla, mehmondo‘stlik, hurmat, sabr va jamoaviylik qadriyatlari kengroq maydon egallaydi. Qiyosiy tahlil maqollar tarjimasida madaniy ekvivalentlik masalasi muhimligini ham tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: maqol, milliy madaniyat, lingvokulturologiya, ingliz maqollari, o‘zbek maqollari, qadriyat, tarjima.

Asosiy qism

Maqol xalq og‘zaki ijodining eng ixcham, lekin mazmun jihatidan eng zich janrlaridan biridir. U nutqda tayyor hukm sifatida ishlaydi. Shu bilan birga, unda xalqning kundalik hayoti, axloqiy mezoni, ijtimoiy munosabatlari va estetik didi mujassam bo‘ladi. Ingliz va o‘zbek maqollarini qiyosiy o‘rganish ikki til birliklarini solishtirish bilan cheklanmaydi. Bunday tahlil madaniyatning til orqali qanday shakllanishini ham ochadi.

Ingliz maqollarida vaqt va shaxsiy tashabbus alohida qadriyat sifatida namoyon bo‘ladi. Masalan, “Time is money”, “A stitch in time saves nine”, “The early bird catches the worm” kabi maqollar vaqtni tejash, erta harakat qilish va imkoniyatdan foydalanishga chaqiradi. Bu birliklarda insonning o‘z tanlovi va intizomi muhim o‘rin oladi. Natija, avvalo, shaxsning o‘ziga bog‘liq tarzda talqin qilinadi.

O‘zbek maqollarida ham mehnat va vaqt qadrlanadi. “Bugungi ishni ertaga qo‘yma”, “Vaqting ketdi, naqding ketdi”, “Mehnatning tagi rohat” kabi birliklar bunga misol bo‘la oladi. Biroq o‘zbek maqollarida vaqt ko‘pincha sabr, baraka va odob bilan bog‘lanadi. “Sabr tagi sariq oltin” maqolida natija darhol emas, ma’naviy bardosh va kutish orqali kelishi ta’kidlanadi. Bu yerda vaqt faqat iqtisodiy resurs emas, balki axloqiy sinov maydoni hamdir.

Oila va jamoa konseptlari o‘zbek paremiologiyasida juda faol. “Kattaga hurmat, kichikka izzat”, “El kuchi - sel kuchi”, “Mehmon otangdan ulug‘” kabi maqollar jamiyat ichidagi muvozanatni, o‘zaro yordamni va hurmat madaniyatini saqlaydi. Ingliz tilida ham “Many hands make light work”, “A friend in need is a friend indeed” kabi hamkorlik va do‘stlikni ulug‘lovchi birliklar bor. Shunga qaramay, ingliz maqollarida shaxsiy chegarani saqlash va mustaqil qaror qabul qilish ohangi tez-tez uchraydi. “An Englishman’s home is his castle” maqoli bunga yaqin misoldir.

Date: 19th May-2026

Maqollardagi obrazlar ham milliy madaniyatni belgilaydi. Ingliz maqollarida money, time, home, bird, dog, sea kabi obrazlar ko'p uchraydi. O'zbek maqollarida non, mehmon, ota, ona, el, mahalla, yer, ot kabi birliklar kuchli semantik yuk oladi. Bu obrazlar tasodifiy emas. Ular har bir xalqning tarixiy tajribasi va turmush tarziga bog'langan.

Tarjima jarayonida maqolni so'zma-so'z ko'chirish har doim ham to'g'ri natija bermaydi. "A bird in the hand is worth two in the bush" maqolini o'zbek tilida "Naqdning nasiyasi yo'q" tarzida berish tabiiyroq. Aksincha, "Mehmon otangdan ulug'" maqoli ingliz tiliga oddiy literal shaklda o'tkazilsa, uning madaniy ohangi yo'qolishi mumkin. Demak, maqol tarjimasida mazmun, obraz va pragmatik vazifa birga hisobga olinadi.

Xulosa

Ingliz va o'zbek maqollarida milliy madaniyat umumiy insoniy qadriyatlar va milliy obrazlar uyg'unligida aks etadi. Har ikki xalq mehnat, halollik, do'stlik va tajribani qadrlaydi. Farq esa qadriyatlarning ifoda shaklida, obraz tanlovida va ijtimoiy urg'uda ko'rinadi. Ingliz maqollarida shaxsiy mas'uliyat va pragmatik fikr kuchliroq bo'lsa, o'zbek maqollarida oila, hurmat, mehmondo'stlik va jamoaviylik kengroq namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mieder W. Proverbs: A Handbook. Westport; London: Greenwood Press, 2004. 304 p.
2. Norrick N. R. How Proverbs Mean: Semantic Studies in English Proverbs. Berlin; New York: Mouton, 1985. 213 p.
3. Kramsch C. Language and Culture. Oxford: Oxford University Press, 1998. 134 p.
4. Sharifian F. Cultural Conceptualisations and Language. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 2011. 238 p.
5. Speake J. The Oxford Dictionary of Proverbs. Oxford: Oxford University Press, 2015. 416 p.
6. O'zbek xalq maqollari. Tuzuvchilar: T. Mirzayev, A. Musaqulov, B. Sarimsoqov. Toshkent: Sharq, 2005. 512 b.
7. Sattor M. O'zbek udumlari. Toshkent: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2007. 192 b.

